

پاسخ به شبهات کلامی

دفتر اول:

خداشناسی

محمد حسن قدردان قراملکی

فهرست

- پیشگفتار ۲۱
- مقدمه ۲۳
- فصل اول: کلیات ۲۷
- یکم: ضرورت بحث خداشناسی ۲۷
۱. پاسخ به غریزه کنجکاوی ۲۷
۲. لزوم شکر منعم ۲۸
۳. لزوم دفع خطر و آسیب محتمل ۲۸
- دوم: امکان شناخت خدا ۲۹
- سوم: عدم ضرورت اقامه برهان برای خداوند ۳۳
- چهارم: امکان اثبات خدا ۳۳
۱. اثبات شده ۳۳
۲. اثبات شدنی ۳۳
۳. اثبات ناپذیر ۳۴
۴. اثبات عدم ۳۵
- پنجم: نگاهی به انواع براهین خداشناسی ۳۵
۱. به اعتبار معرفت (علم حضوری و حصولی) ۳۵
۲. پیشینی و پسینی ۳۶
۳. به اعتبار علت و معلول (لمی و اثنی) ۳۶

۴. به اعتبار راه، رونده و هدف ۳۷
۵. به اعتبار خود راه ۳۸
۶. تقسیم رایج در فلسفه غرب ۳۸
- ششم: مکاتب مختلف در اثبات وجود خدا ۳۹
۱. مکتب عقلیون ۳۹
۲. ظاهرگرایان ۴۰
- ابن تیمیه ۴۰
۳. حسیون و طبیعیون معاصر ۴۰
- اقبال لاهوری ۴۱
- مهدی بازرگان ۴۳
۴. مکتب شهود و عرفان ۴۴
- تحلیل و بررسی دیدگاه عرفا ۴۵
- هفتم: دلایل مخالفان براهین فلسفی خداشناسی ۴۶
۱. خطاپذیری معرفت عقلی ۴۷
- تحلیل و بررسی ۴۷
۲. عدم اثبات خدای ادیان از طریق فلسفه ۴۹
۳. دلیل نقلی ۴۹
- تحلیل و بررسی ۵۰
- فصل دوم: ادله خداشناسی و نقد شبهات منکران ۵۳
- برهان اول: امکان و وجوب ۵۳
- صورت منطقی برهان ۵۶
- اثبات رکن سوم (کذب امکان همه موجودها) ۵۷
- ۱ پاسخ چند شبهه ۵۸
- شبهه اول: انکار وجود مجرد (مادی‌گرایی) و نقد آن ۵۹
- نقد و نظر ۵۹
۱. پاسخ فلسفی ۶۰

- ۶۰..... ۲. پاسخ نقضی و علمی.....
- ۶۰..... الف) نفس و روح انسانی.....
- ۶۱..... احضار ارواح (spiritism).....
- ۶۲..... ب) علم و صورت ذهنی.....
- ۶۴..... ج) ادراکات فراحسی.....
- ۶۵..... شبهه دوم: انکار اصل علیت.....
- ۶۶..... نقد و نظر.....
- ۶۶..... ۱. اصل علیت، اصل فطری و پایه.....
- ۶۶..... ۲. اصل علیت حکم پیشینی و فراحسی.....
- ۶۷..... ۳. لوازم باطل انکار علیت.....
- ۶۸..... شبهه سوم: اختصاص علیت به عالم طبیعت.....
- ۶۸..... شبهه چهارم: امکان تبیین جهان با علیت مادی.....
- ۷۰..... نقد و نظر.....
- ۷۲..... شبهه پنجم: مغالطه نسبت جزء به کل.....
- ۷۳..... نقد و نظر.....
- ۷۶..... شبهه ششم: مصادره به مطلوب.....
- ۷۷..... شبهه هفتم: نیاز خداوند به علت؟!.....
- ۷۷..... تحلیل و بررسی.....
- ۷۹..... شبهه هشتم: عدم یافتن خدا.....
- ۸۰..... نقد و نظر.....
- ۸۱..... شبهه نهم: عدم اثبات خدای ادیان و متشخص از طریق فلسفه.....
- ۸۳..... نقد و نظر.....
- ۸۳..... الف) راه حل تحلیلی و تطبیقی.....
- ۸۵..... ب) أخذ یک صفت خاص خداوند.....
- ۸۵..... برهان دوم: صدیقین.....
- ۸۵..... طرح مسأله.....

۱. تقریر بوعلی سینا..... ۸۷
- استفاده از امکان در برهان شیخ؟..... ۸۷
۲. تقریر صدر المتألهین..... ۸۹
۳. تقریر سبزواری..... ۹۰
- الف) طریق خلف..... ۹۰
- ب) طریق استقامت..... ۹۱
- ج) وجود حقیقت مرسله و مطلقه..... ۹۲
۴. تقریر علامه طباطبایی..... ۹۲
- توضیح این تقریر..... ۹۳
- پاسخ چند شبهه..... ۹۴
- شبهه اول: امتناع اقامه برهان بر وجود خدا به دلیل ماهیت نداشتن..... ۹۴
- نقد و نظر..... ۹۵
- شبهه دوم: امتناع اقامه برهان لمی بر وجود خداوند..... ۹۷
- نقد و نظر..... ۹۸
۱. خدا متعالی از علیت..... ۹۸
۲. امکان یقین در برهان اثنی (علت انحصاری)..... ۹۹
۳. امکان برهان شبه لمی (استدلال از ملازمه)..... ۱۰۱
۴. امکان برهان لمی به قرائت خاص (تعمیم علیت)..... ۱۰۲
- شبهه سوم: رجوع برهان شبه لمی به اثنی..... ۱۰۴
- توجیه انکار برهان ناپذیری وجود خدا توسط فلاسفه..... ۱۰۵
۱. نفی برهان لمی..... ۱۰۵
۲. نفی ایصال به وجود شخصی خداوند..... ۱۰۶
۳. اثبات نیازمندی به علة العلل نه اثبات مستقیم خداوند..... ۱۰۶
- برهان سوم: حدوث..... ۱۰۶
- توضیح چند اصطلاح (حدوث، قدم، دهر و سرمد)..... ۱۰۷
- تقریر برهان حدوث..... ۱۰۹

۱۰۹. ۱. عدم انفکاک حوادث از اجسام.....
۱۱۰. ۲. عدم ازلی بودن جسم.....
۱۱۰. ۳. حرکت جوهری.....
۱۱۱. ۴. تلازم امکان و جسم.....
۱۱۱. تحلیل و بررسی.....
۱۱۳. ۱. پاسخ چند شبهه.....
۱۱۳. شبهه اول: نسبت انکار حدوث عالم به فلاسفه.....
۱۱۳. تحلیل و بررسی.....
۱۱۴. ۱. تفکیک حدوث ذاتی و زمانی.....
۱۱۴. ۲. امکان مناط نیاز نه حدوث.....
۱۱۵. ۳. قدم فیض الاهی و حدوث مستفیض.....
۱۱۸. شبهه دوم: قدم عالم ماده یا استناد به قانون لاوازیه.....
۱۱۹. نقد و نظر.....
۱۱۹. ۱. عدم قطعیت قوانین علی.....
۱۲۰. ۲. حرکت و تغییر ملاک نیازمندی.....
۱۲۰. ۳. امکان ملاک نیازمندی.....
۱۲۲. شبهه سوم: واجب الوجود بودن ماده.....
۱۲۳. پاسخ شبهه.....
۱۲۴. شبهه چهارم: بی معنایی خلقت از عدم.....
۱۲۵. نقد و نظر.....
۱۲۵. ۱. توجیه نظریه خلقت از عدم.....
۱۲۸. ۲. خلقت تنزل و تجلی وجود.....
۱۳۱. جوادی آملی.....
۱۳۲. ۳. عدم ملازمه جهل و امتناع.....
۱۳۲. برهان چهارم: حرکت.....
۱۳۲. ۱. حرکت چیست؟.....

- ۱۳۴..... ۲. حرکت نیازمند محرک
- ۱۳۵..... ۳. هم‌زمانی علت و معلول
- ۱۳۵..... ۴. نیاز حرکت به فاعل و استحاله تسلسل
- ۱۳۷..... تذکار دو نکته
- ۱۳۸..... پاسخ چند شبهه
- ۱۳۸..... شبهه اول: انکار اصل حرکت
- ۱۳۸..... تحلیل و بررسی
- ۱۳۸..... شبهه دوم: عدم نیاز حرکت به محرک
- ۱۳۹..... نقد و نظر
- ۱۳۹..... ۱. نیاز به محرک اصل عقلی
- ۱۳۹..... ۲. تفکیک محرک نخستین و مستمر
- ۱۴۰..... اشاره‌ای به فرضیه‌ها در تبیین محرک
- ۱۴۳..... ۳. اصل ماند غیر ناظر به محرک نخستین
- ۱۴۴..... ۴. اصل ماند اصل انفعالی
- ۱۴۴..... ۵. اصل ابطال‌پذیری قوانین تجربی
- ۱۴۵..... ۶. حرکت جوهری ملازم با محرک عقلی
- ۱۴۷..... شبهه سوم: عدم استحاله تسلسل محرک‌ها
- ۱۴۷..... پاسخ شبهه
- ۱۴۹..... شبهه چهارم: چگونگی صدور حرکت از محرک مجرد
- ۱۵۰..... پاسخ شبهه
- ۱۵۱..... شبهه دیگر
- ۱۵۲..... برهان پنجم: نظم
- ۱۵۲..... تعریف و تقریرات برهان نظم
- ۱۵۳..... ۱. نظم هدفمندانه
- ۱۵۳..... ۲. نظم استحسانی و زیباشناختی
- ۱۵۳..... ۳. نظم علی و معلولی

پیشگفتار

فکر و اندیشه وجه تمایز انسان از حیوان است که می‌تواند او را با شناخت و آگاهی صحیح و صادق بهترین معارف، یعنی شناخت مبدأ و معاد به قله رفیع خلقت نایل گرداند. به همین دلیل در اسلام از عقل به عنوان پیامبر باطنی و درونی تعبیر شده است. اما ممکن است در این مسیر و هدف موانع مختلفی چهره نماید که یکی از مهم‌ترین آن‌ها ایجاد شبهه و چالش فکری برای انسان درباره خداوند و آموزه‌های دینی است. از آن‌جا که دنیا محدود و کرانمند است و فکر انسان به انواع آفات و کاستی مبتلاست، چنین رخدادی طبیعی و به تعبیری قابل انتظار می‌باشد. نیم‌نگاهی به تاریخ بشریت و ظهور ادیان آسمانی ثابت می‌کند که از زمان پیدایش بحث خداشناسی و آموزه‌های دینی، چالش‌ها و شبهات نیز در کنار آن پدید آمده است که برخی طبیعی و معلول جولان فکری انسان و برخی نیز غیرطبیعی و معلول القای شبهه توسط ملحدان و مخالفان ادیان آسمانی است. بنا به فرمایش امام علی(ع) یکی از وظایف پیامبران تحلیل و نقد شبهات است. «ارسله... از احیة للشبهات»^۱ بحث انواع شبهات و هجمه‌ها در صدر اسلام و تاریخ ائمه اطهار(ع) نیز مطرح و ترویج می‌شد که توسط پیامبر اسلام(ص) و ائمه اطهار(ع) و شاگردانشان جواب و نقد می‌شده است.